

RAF Búcsúszimfónia

**Eredeti megjelenés: Legédy Jácint, Szitányi György, Tamás Gáspár
Miklós: RAF: Búcsúszimfónia. Pozsony: Kalligram, 2009.**

<https://merce.hu/tgm70/raf-%e2%80%8bbucsuszimfonia/>

A Rote Armeé Fraktion (Vörös Hadsereg Frakció, RAF) története közismert, Magyarországon, az egész magyar nyelvterületen és másutt Kelet-Európában természetesen csakis a legelfogultabb – ellenségesen elfogult – beállításban. Ennek az elfogultságnak a magyarázata (többszörös félreértés és manipuláció fénytörésében) türelmet kíván írótól, olvasótól egyaránt.

Erre a türelemre azért van szükség, mert a baloldali mozgalmak történetével kapcsolatos „köztudomás” végzetesen összekeveredett. Ennek a kigubancolása főleg pszichológiailag nehézkes, mert sok évtizedes előítéletek – tapasztalom szinte minden nap – arra készítetik a közönséget, hogy ne higgyen a szemének, s még akkor is a megrevesedett közhelyet vélje látni, ha nem az áll a papiroson, hanem valami gyökeresen más.

Az akkorra már két (szovjet, ill. kínai vezetésű) részre szakadt keleti tömb, de még Jugoszlávia kommunista pártvezetőit is váratlanul érte az 1960-as években a harmadik világban föllángolt lázadásorozat, s még váratlanabban az amerikaiak vietnami (kambodzsai, laoszi) háborúja elleni világméretű, a mindkét Amerikára és Nyugat-Európára is áttérjedő tiltakozás, amely mind az egyetemi fiatalság, mind a munkásosztály – ez utóbbiról mindig megfélelkeznek! – radikalizálódását vonta maga után.

Ennek a meglepetésnek a fő oka az volt – amiben a hatalmon lévő, akkorra már javarészt széthrothadt kommunista pártok voltaképpen osztoztak az általuk elnyomott lakossággal — , hogy a „létező szocializmus” országaiban a „szocializmus” kifejezést már mindenki „a rendszer” nyomorúságával, zsarnokságával és kilátástalanságával egyjelentésűként azonosította, s nem volt érthető, hogy valaki a jómódú és viszonylag „szabad” Nyugaton mi a csudának elégedetlenkednék a fönnállóval úgy, hogy a szemmel láthatóan rosszabbat (szűkösebbet, butábbat, unalmasabbat) válassza. Az 1960-as évekre ezek a rendszerek már nemcsak a forradalmi, hanem az ellenforradalmi (azaz a sztálini) korszakukon is túljutottak, és merőben hűdéses konzervatív rezsimekként tengődtek céltalanul.

A hivatalos kommunista pártok – nálunk sokan azt se tudják, hogy rajtuk kívül másféle kommunista pártok is voltak, vannak – már az 1920-as évek vége óta mindenfajta forradalmi mozgalom megfojtására, de leginkább megelőzésére törekedtek, ennek legismertebb példái: Sztálin a spanyol polgárháború előtt és alatt helyi szövetségeseivel erőszakosan leállította a spontán kommunisztikus fejleményeket, szovjet mintájú politikai gyilkosságokat és kirakatpöröket rendeztetett a köztársasági táborban, a front mögött, amelyekben marxista vezetők tucatjai pusztultak el (a Santiago Carrillo vezette Spanyol Kommunista Párt csak az 1970-es években ítélte el az Andrés [Andreu] Nin és a POUM [Partido Obrero de Unificación Marxista] más vezetői meggyilkolásával végződött, a „demokratikus” spanyol köztársaságban a GPU irányításával lefolytatott terrortöröket...), miközben virágzott a magántulajdon és a „népfront” (ez persze nem meglepő azoknak, akik emlékeznek a szovjetorosz „munkásellenzék”, „munkáscsoport”, a „decisták”, majd a trockisták, majd az egész bolsevik „régigárda” lemészárlására, a Trockij-gyilkosságra és a többi, kifejezetten a forradalom elleni, ellenforradalmi gaztetre); elárulta a kínai kommunista forradalmat, és a forradalmárokat szövetségre kényszerítette Csang Kaj-szekkel, aki lemészároltatta őket; elárulta 1944/45-ben a görög kommunista forradalmat, titokban kiegyezve a brit kormánnyal, amely a kriptofasisztákat juttatta hatalomra; a Szovjetunió támogatta azokat a harmadik világbeli „demokratikus nacionalista” rezsimeket (Nasszer, az iraki és szíriai Baath), amelyek kiirtották az ottani kommunistákat; támogatta azokat a latin-amerikai nemzeti-baloldali rezsimeket, amelyek (mint Castro, a nicaraguai sandinisták és most Hugo Chávez Venezuelában, akit a mazochista vagy közönyös külföldi óbolsevikok megint a szokásos elvtelenséggel támogatnak) beolvasztják, megszüntetik, üldözik a helyi kommunista és más szocialista jellegű pártokat; ugyanezt tette a Kínai Kommunista Párt, amely túl forrófejű híveinek indonéziai fölkelését árulta el, ráadásul a lemészárolt több millió indonéziai kommunista jelentős része kínai etnikumú volt. Sztálin hadianyaggal (is) segítette az etiópiai (abesszíniai) háború idején a fasiszta Olaszországot, testvériesen megosztozott Hitlerrel Lengyelországon, átadta a Gestapónak a Szovjetunióba menekült németországi és ausztriai kommunisták tucatjait, a háború után „koalícióra”, azaz behódolásra kényszerítette a francia- és olaszországi kommunista pártot, együttműködött az Egyesült Államokkal, hogy meghiúsítsa a küszöbön álló – és elháríthatatlannak látszó – kommunista választási győzelmet, s evvel a szocialista Nyugat-Európa kétségtelen létrejöttét. A Francia Kommunista Párt szakszervezeti befolyásával megakadályozta 1968 párizsi májusának küszöbön álló győzelmét, az Olasz Kommunista Párt pedig kifejezetten együttműködött a katolikus polgársággal és pártjával (DC), a nagytőkével és az olasz titkosrendőrséggel, a NATO-val és a CIA-val annak az 1969 és 1977 közötti

olaszországi forradalmi hullámnak a megtörésében, amelynek a kiiktatása a jelenkor történetéből a burzsoázia egyik legragyogóbb ideológiai fegyverténye. (Az Olasz Kommunista Párt jobbszárnyának utódpartja, a DS épp e napokban egyesült a Margherita pártszövetséggel, amely a keresztyéndemokrácia [DC] egyik utódszervezete: egyesült hatvan éven át volt legfőbb ellenfelével! A lengyelországi kommunista párt [LEMP] utódszervezete szintén egyesült a Szolidaritás katolikus-liberális értelmiségi csoportjával a DiL pártban – ami mindkét alakulatra nézve kompromittáló...)

Nem csoda hát, hogy a hivatalos kommunista pártok mély nyugtalansággal vették tudomásul az új baloldal létrejöttét (egyébként ez már a második új baloldal volt, az első az 1956-i magyar forradalom vérbefojtása miatt fölháborodott és a hagyományos „marxista-leninista” pártokkal szakító értelmiség körében jött létre, fő alakja Edward P. Thompson, a nagy történész volt, de szűk körű és elsősorban brit jelenség maradt). Tudták, hogy az új baloldal „kétfrontos” harca – a sztálinizmus és a piaci kapitalizmus ellen – nekik se hozhat sok jót. Magyarországon az MSZMP azonnal elítélte az új baloldalt – ennek jellegzetes terméke a ma is aktív Köpeczi Béla akadémikus brosúrája, amelyet a mai neoliberális sajtó is simán átvehetne egy-két apró terminológiai módosítással – , néhány hazai rokonszenvezőjét pedig üldözőbe vette. Az új baloldalnak csak Lengyelországban és Jugoszláviában volt némi hatása, legfontosabb dokumentuma Kuroń és Modzelewski „nyílt levele a Párthoz”.

Németországban a helyzet egészen perverz módon alakult. A Szovjetuniónak, közelebbről a szovjet hadvezetés politikai főcsoportfőnökségének alárendelt Pieck/Ulbricht-csoport a Harmadik Birodalom összeomlása után gyakorlatilag elejét vette a Kommunisták Németországi Pártja (KPD) újjáalakulásának, összpárti eljárásokat alakított, amelyekben alig volt kommunista befolyás, de amelyek lojálisan szolgálták a helyi szovjet helyőrségek főtisztjeit, a pártszervezeteket – tudatosan – már csak akkor kezdték alakítgatni, amikor a koncentrációs táborokból és fegyházakból, a hadifogságból előtántorgó régi (de ne feledjük, akkor még fiatal) harcosok már kiábrándultak. (Az 1930-as évek elejének KPD-je javarészt nagyon fiatal, 18 és 25 év közötti, militáns és radikális munkanélküliekből állt.)

A szovjet megszállási zóna (SBZ), a későbbi NDK (DDR) vezető pártja eleve állampártként alakult meg, megszabadulva a régi forradalmi tömegpárt maradványainak ballasztjától. (Ahogy nálunk a Rákosi és Gerő vezette MKP már a legelején megszabadult a tanácsköztársasági radikálisok maradékától, és azonnal üldözőbe vette a „Demény-frakció”, azaz az autentikus és hatékony hazai kommunista ellenállás harcosait – évekkel a szociáldemokraták, majd a polgári

demokraták előtt.) Nem törekedett a megszállási zónák egyesítésére (csak szóban, s ezt is egyre halkabban), s olyannyira azonosította magát az országot kifosztó, nők százezreit megerőszakoló, rabló és gyilkoló Vörös Hadsereggel, hogy ott, ahol még volt némi csekély – erősen korlátozott és ellenőrzött – valódi német közvélemény, azaz a nyugati (brit, amerikai, francia) megszállási zónákban, teljesen lehetetlenné tette magát. Nem is szólva saját sztálinizmusáról, elvakultságáról és vasfegyelméről. (A híres német Kadavergehorsam, „hullaengedelmesség”.) A Német Szocialista Egységpárt (SED) azonban – ha akarta, ha nem – mégse tudta teljesen függetleníteni magát a valaha leghatalmasabb munkásmozgalom, a németországi proletárpártok és proletárforradalmak örökségétől, s ebben különbözött az ideológiájukat és kulturális politikájukat a fiktív paraszti nacionalizmus elképzelt világnézete szerint fazonírozó kelet-európai kommunista pártoktól, amelyek mind jobbra álltak (és NEM BALRA!) országuk szociáldemokrata mozgalmaitól.

A három nyugati megszállási zónából megalakult Német Szövetségi Köztársaság (BRD), azaz Nyugat-Németország nem volt kevésbé különös képződmény. A megszállók a nácik katolikusellenessége miatt intaktnak megmaradt délnyugati konzervatív politikusokat részesítették előnyben, bár ez utóbbiak akkoriban igazán nem voltak demokratának nevezhetők, a szociáldemokraták kezdetben – Kurt Schumacher vezetése alatt – a nemzeti függetlenség követelését vegyítették a kommunistaellenességgel és az engesztelhetetlen antifasizmussal, ennek folytán évtizedekig nem volt semmi érdemleges befolyásuk. 1956-ban a kommunista pártot – egyedül az egész akkori Nyugat-Európában – betiltották. Ezt a tilalmat csak a német újraegyesüléskor helyezték hatályon kívül, amikor a régivágású nyugatnémet kommunisták szinte semmit se jelentettek már, és alig voltak pár ezren. (A KPD egy töredéke 1968-tól DKP [nem „Németországi”, hanem „Német” néven, ami jól mutatja a hivatalos kommunista pártok nemzetállami elfajulását] néven tovább működött legálisan, s nem volt több, mint az SED [NSZEP] nyugati fiókja, ma is létezik, majdnem kizárólag csak a nyugati szövetségi tartományokban. A KPD nevet ma egy észak-koreai befolyás alatt álló miniszekta bitorolja.)

Az 1860-as évek óta először fordult elő békeidőben, hogy a német munkásmozgalom megszűnt világtörténelmi tényezőnek lenni. A németországi szociáldemokrácia (SPD) a Bad Godesberg-i program (1959) óta a legnyíltabban az ún. „szociális piacgazdaság”, azaz a kapitalizmus híve – az SPD 1914 óta mindig a nemzetközi szociáldemokrácia jobboldalán helyezkedett el, 1918-ban aktív szerepe volt a proletárforradalom leverésében, Rosa Luxemburg és Karl Liebknecht meggyilkolásában – , és az égvilágon semmit se tett hatalomra kerülése (1966: nagykoalícióban, 1969: vezető kormánypártként a liberálisokkal [FDP], Willy

Brandt, Herbert Wehner, Helmut Schmidt vezetése alatt) óta Nyugat-Németország konzervatív, represszív, osztálybékére és konszenzusra alapozott halotti csöndje ellen. Sőt. A nyugatnémet „gazdasági csoda”, amelyet a korporatív-etatista katolikus pártok alapoztak meg, megteremtette ugyan az áruk és szolgáltatások korábban is, ma is elképzelhetetlen, a korábbi (és mai) szegények számára is hozzáférhető bőségét, a jó móddal együtt járó fogyasztói laposságot – ennek egyik jele volt a populáris kultúra (mozi, tévé, könnyűzene, bulvársajtó stb.) egyedülállóan alacsony színvonala, a hátborzongató giccsuralom és giccsunalom – , s mint a szovjetellenes védvonal („frontország”) első lövészárka, a konformizmus őshazája lett, ahol a szabadság szinonimája a tengerparti vagy sívakáció lett, a dauerolt, rózsaszín kardigános, tenyészített gyöngysoros idős német turistanők ekkor árasztották el a világot.

A mai neokonzervatív/neoliberális világrendből sokan – és nem egészen indokolatlanul – nosztalgikus vágyakozással néznek vissza Brandt, Macmillan, Palme, Brezsnyev, Pompidou, Novotný/Husák, Gierek, Aldo Moro, Kádár stb. jóléti államára, amikor csökkent a munkaidő, nőtt a fizetés, emelkedett a nyugdíjkorhatár, süllyedtek a fogyasztási árak, olcsó volt a lakás, új műszaki csodákat (színes tévé! mélyhűtő! mosógép!) vásároltak a munkásnegyedekben is. (A reálbér növekedésének adatai 1955 és 1978 között szinte azonosak Nyugaton és a keleti tömbben.) Fogyasztói társadalom. A bőség társadalma. A tudomány az ember szolgálatában. Atomerőművek. Fogamzásgátló tabletták és nyomukban a szexuális erkölcs teljes (és végleges) átalakulása. A munkásgyerekek első nemzedéke az egyetemeken. Lányok a főiskolákon és a hivatalokban, irodákban. Elvis Presley. „Munkahelyi románcok.” Tinédzserek. „Petting.” Csókolózás a papa autójának hátsó ülésén. Mélyhűtött és konzervkaja mint a jövő megoldása. Mirelitborsó. (Ma, 2007-ben, még mindig van, aki ilyesmit eszik!) Olyan növekedési adatok, hogy a láttukon ma másra, mint sajtóhibára, nem gyanakodhatnánk. A bölcs alakja: nem Adorno, nem Heidegger, hanem Heinz Rühmann, az ősz halántékú, jó humorú csábító (kétsoros, krétacsíkos, sötétkék öltöny, hófehér sál, ezüst cigarettatárca és – merészen! – a modern, füstszűrős, hosszú cigaretta, kattintós-benzines Zippo öngyújtó) az operettmuzsikás nyugatnémet filmvígjátékokban, akinek az ölébe szédül a tupírozott, hidrogénezett szőke, fehér szandálos (hátról varrás a sötétbarna nájljonharisnyán!), kiszedett szemöldökű, rövid ujjú nyári selyemblúzhoz fehér cérnakesztyűt viselő, szájfényes, teltkarcsú („vollschlank”) titkárnő. (Korkülönbség: 35 év.)

Ebben a világban nőtt föl és lett forradalmár a nyugatnémet és nyugat-berlini ifjúságnak az egyetemekre bekerült, a karriernyomás, a konformizmus, (a fiatal nők esetében a „Kinder, Kirche, Küche” légköréből kiszabadult), nagy létszámú csoportja. Amikor a jóléti állam/fogyasztói társadalom, a félállami, tervező

kapitalizmus fojtogató, puha ölelését megérezték, amikor rá kellett jönniük, hogy a legfontosabb intézményeket volt náci vezetők, amikor arra is rá kellett ébredniük, hogy a jólét, a turisztika, a fogyasztóbarát, jutányos, könnyű, kockázatmentes, egészséges szex ára a harmadik világ vadállati kizsákmányolása és a keleti tömbre gyakorolt erőteljes katonai nyomás – meg arra, hogy a tömegkultúra nem egyéb, mint a negatív cenzúra pozitív formája – , akkor, körülnézvé, nem találták meg a többi nyugat-európai fiatalhoz hasonlóan a kommunista mozgalmat (a radikális marxista eretnokségekről nem is szólva), hiszen ez a Német Szövetségi Köztársaságban illegális volt és hatástalan. Megtalálni: ezt úgy értem, hogy megtalálni a rég ellenforradalmivá vált hivatalos kommunista pártok által közvetített marxista hagyományt.

Régis Debray a *Cours de médiologie générale* c. munkája (1991) egyik fejezetében – most közölte újra angol fordításban a *New Left Review* 2007. júliusi-augusztusi száma, erről jutott eszembe – úgy írja le a szocializmus történetét, mint amely kezdettől összefonódott a könyv (a militáns baloldali újság, a szakszervezeti tanfolyam, szocialista népfőiskola, esti egyetem, ismeretterjesztő füzetek, archívumok, könyvtárak), a képek nélküli szó kultúrájával. Bebizonyítja, hogy A tőke ma nem terjedhetne el, és nem játszhatná jelentős történelmi szerepet – elvégre három, ill. négy vaskos kötet. A szociáldemokrata és kommunista pártok egyik legfontosabb tevékenysége az írás, lap- és könyvkiadás volt, általában a pártfőtitkárok, pártelnökök voltak a pártlapok főszerkesztői (nálunk is Garami Ernőtől kezdve). Debray példái: a modern francia szocializmus alapítói: Lucien Herr (könyvtáros, lapszerkesztő, közíró), Léon Blum (irodalomkritikus, publicista), Henri Lévý-Bruhl (ókortudós, jogtörténész, etnológus-antropológus) munkáskönyvtárak (ingyenes kölcsönkönyvtárak) alapításával kezdték. (A magyarországi szocializmus egyik, ha nem a legnagyobb alakja, Szabó Ervin történettudós, bibliográfus-bibliológus nem véletlenül volt a Fővárosi Könyvtár alapítója és első igazgatója.) Eric Hobsbawm a marxizmus európai elterjedésének történelmi térképét majdnem kizárólag könyvkiadási adatok alapján rajzolja meg – az adott időszak jellegzetességei alapján joggal.

A könyv – és a szó – háttérbe szorulása teljesen megváltoztatta a politikát, ezt az okot kevésbé veszik figyelembe, mint a munkásosztály foglalkozási szerkezetének és területi szétszórattatásának a tényezőit. Németországban (tkp. még Kelet-Németországban is) a szó és az írás középponti kulturális szerepe anélkül tartotta meg a forradalmi (marxista) hagyományt, hogy ez valóságos mozgalomhoz kapcsolódott volna, lett volt légyen akármilyen ez a mozgalom.

Amikor a forradalmi elégedetlenség – ismeretes: az 1960-as évek második felében –

végre kitört (azaz a főszínen is láthatóvá vált) a konzervatív/szociáldemokrata jóléti állam, az ellenállásról való abszolút lemondással megfizetett bőség, a manipulált fogyasztási ideológia, a konformizmus és a represszió ellen, akkor a németországi baloldali fiatalság vákuumban találta magát: nem volt szervezet, amelyet meghódíthatott volna, nem volt hivatalos munkásmozgalmi ideológia, amelyet támadhatott volna, nem volt úgyszólván semmi, csak a könyvek.

A mai manipulatív „történetírás” és publicisztika, amely mindent elkövet 1968 gyönyörű emlékének eltaposása érdekében, elhallgatja, hogy 1968 (és az új baloldal) lázadás volt a kommunista pártok és a szovjet rendszer ellen, az osztályáruló szociáldemokrácia ellen, a pozitivista, determinista, szcientista, evolucionista hivatalos „marxizmus” ellen (is). 1968 legjelentősebb gondolkodója, Guy Debord, A spektákulum társadalma c. munkájában (1967, magyarul: 2006...) nem hagy kétséget afelől, hogy a szovjet rendszert (beleértve a kínai változatot) elnyomó államkapitalizmusnak tekinti, s a franciaországi barikádharcosok (az is hazugság, hogy ez csak párizsi eseménysorozat volt) de Gaulle mellett fő ellenségüknek a Francia Kommunista Pártot (PCF) és a kommunista szakszervezeteket (CGT) tekintették, igen helyesen, hiszen ez utóbbiak de Gaulle ellenforradalmának aktív cinkosai voltak, igazi, szívbéli, lelkes sztrájkőrök.

Természetesen az sem igaz, hogy 1968: „diákmozgalom”. Franciaországban, Olaszországban (amelyet a hamisítók mindig kihagynak, mert ott csak 1969-ben forrósodott föl a helyzet, mintha ez számítana...) és Mexikóban ez elsősorban a munkásosztály mozgalma volt (gondoljunk a franciaországi általános sztrájkra, amely a Kapp-puccs elleni sikeres németországi általános sztrájk és a magyarországi munkástanácsok által irányított 1956/57-i általános sztrájk mellett a legnagyobb, legjelentősebb politikai munkabeszüntetés a történelemben – a Solidarność külön eset).

Ámde Németországban 1968 csakugyan majdnem kizárólag a diákmozgalomra korlátozódott, ráadásul ennek a középpontja Nyugat-Berlin volt, a keletnémet kormányzat (NDK, DDR) által illegitimnek tekintett enklávé, corpus separatum, amelyet az amerikai, brit, francia hadsereg védett (a nyugatnémet Bundeswehr ott nem lehetett jelen), s amelyet minden oldalról körülvelt a szovjet és a keletnémet hadsereg (Nationale Volksarmee, NVA). A város tele volt a kötelező katonai szolgálat elől menekülő nyugat-németországi fiatalokkal és a területenkívüliség más előnyeit (pl. a kirakatnak tekintett és nyugati pénzzel telepumpált Nyugat-Berlin jólétét és különlegesen szabad, toleráns kulturális környezetét, amelyet a helyi stratégiai-taktikai okokból tolerált antikommunista baloldal dominált mindig) élvező

diákokkal. Az 1961. augusztus 13-án fölhúzott Fal és az 1968 augusztusában a Szovjetunió, az NDK, Lengyel- és Magyarország, Bulgária katonái által levert prágai kísérlet végképp véget vetett a keleti tömb iránti illúzióknak.

Amikor a perzsa sah nyugat-berlini látogatása alkalmával a rendőrség lelőtte Benno Ohnesorgot – ez robbantotta ki az újbaloldali lázadást — , a sah, Mohammed Reza Pahlavi Aryamehr (a CIA bábja, a kínvallatások és tömeges kivégzések nagymestere, többek között több tízezer kommunista gyilkosa) éppen romániai és magyarországi Staatsvisit-ről érkezett, ahol a bukaresti egyetem és a budapesti ELTE díszdoktorrá avatta. A cím máig érvényes.

A nyugat-németországi nagyvárosokra csakhamar áttérjedő gigantikus tüntetéssorozat, amely magával sodorta a szociáldemokrata ifjúságot (a Jusó-t) is, középponti jelentőségűvé tette a szocialista diákszövetséget (SDS) és vezetőjét, Rudi Dutschkét, a leninizmus hatékony kritikuskát, hosszú idő óta az első német néptribunt. (Megjegyzem: mivel véletlenül az amerikai újbaloldali ifjúság szervezetének is ez volt a rövidítése [SDS], szép tréfa volt az egykori újbaloldali Haraszi Miklóstól, hogy 1988-ban az új magyarországi liberális párt rövidített nevébe – SZDSZ – belerejtette egykori, ám megtagadott szerelmének kezdőbetűit.)

Az 1968 körüli lázadások, zendülések, fölkelések, tömegsztrájkok valóságos, nagy forradalomra állottak össze, amelyek 1917-1923 óta először rendítették meg a birodalmi metropolisz szívét. Mivel „a történelmet a győztesek írják”, ugyanazok a győztesek, akik 1917 szeptemberi és moszkvai októberét kockázat és tét nélküli „államcsínyként” jellemzik (mintha a forradalom nem 1917 februárjától 1921-ig tartott volna, hanem csak október 25-e/november 7-e délutánján!...), 1968-at összekeverik egyrészt (a) a hippimozgalommal és a korai ifjúsági szubkultúrák szelíden érzéki, békés, édes, szelíd, kábítószeres-pszichedelikus, libertárius-libertinus, múzsai-muzikális, romantikus-gépellenes, boldog „kiszállásával” a kapitalista „mókuskerék” fal nélküli börtönéből (vö. T. G. M.: „Summer of love”, Népszava, 2007. augusztus 4.), másrészt (b) a mozgalomnak a forradalom veresége UTÁN bekövetkezett megmerevedésével és időleges elszektásodásával („maoizmus”), miközben maga a forradalom a maga egyértelmű, antibolsevik-szovjetellenes kommunista céljaival 100%-ig elsikkad. (Mellesleg: a „Nagy Proletár Kulturális Forradalom” javarészt lesújtó kínai valósága és nyugati mítosza közötti különbség – nem indokolatlan, a nyugati forradalmárok balekságát és „antidemokratizmusát” bizonyító, a liberálisoknak fontos – túlhangsúlyozása eltakarja ennek a nyugati forradalmi mítosznak a lényegét: az antibürokratikus, intézmény- és államellenes spontaneitás pátoszát.)

II

Az új- és szélsőbaloldali „terrorizmus” – erről a fogalomról bővebben alább – alapvetően nem 1968 bomlásából, hanem az 1968 után létrejött szélsőbaloldali pártok, mozgalmak („K-Gruppen”) szükségszerű kudarcából keletkezett. Ezek a szervezetek (Kommunistischer Bund Westdeutschland [KBW], KPD/ML [Marxisten-Leninisten], KPD/AO [Aufbauorganisation], a kisebbek: a KB, a Kommunistischer Arbeiterbund Deutschlands [KABD], Arbeiterbund für den Wiederaufbau der KPD [AB] Bajorországban) rövid életű, de rendkívül intenzív belső élettel és kezdetben óriási ideológiai hatással, lapok tucatjaival forgatták föl Nyugat-Németország életét. (Hagyományosan nem számítják ide az 1968 előtt is létezett és – a fősorolt, ún. „maoista” pártokkal szemben – ma is létező trockista és posztrockista szervezeteket, továbbá a tanácskommunista, anarchoszindikalista „ultrabaloldal” – nem szélsőbaloldal! – szintén ma is élő mozgalmait.)

Ebből a milióból származik az ultrakapitalista NATO-politikus Gerhard Schröder és Joschka Fischer is...

A forradalmi kispártok újságain kívül a hozzájuk közvetlenül nem köthető kommunista sajtó (amely azért, hogy a szovjethű és Ulbricht-hű DKP/SED/SEW [NKP/NSZEP/NyBSZEP] reménytelen és szervilis irányzatától megkülönböztesse magát, a „marxista-leninista” terminust használta, akár a kis forradalmi pártok) is sokszínű és befolyásos volt, jó példa erre az azóta is megjelenő, igen sikeres (ma a mániákusan antifasiszta, vörös és izraeli [!] zászlókkal tüntető, az 1990-es években keletkezett „antideutsche Linke” köreihez közel álló) Konkret, amelynek egy időben Ulrike Meinhof, a RAF egyik alapítója és teoretikusa volt a főszerkesztője.

A „marxista-leninista” milió az egyetemeken kívül a szociális munkások, munkaügyi hivatalok, szakszervezeti alkalmazottak és a fiatalabb, alacsonyabb rangú szociáldemokrata pártfunkcionáriusok, baloldali médiamunkások, művészek, írók és – elsősorban – a fiatal munkások és munkanélküliek, továbbá a nyugat-berlini katonaszökevények társadalmi csoportjaira terjedt ki. Szimpatizánsaik tábora: a kommunák, lakóközösségek (Wohngemeinschaften, WG), forradalmi nagycsaládok, tudatmódosítással kísérletezők, bohémek, melegek, radikális feministák, ökofarmerek, bioboltosok, atomenergia-ellenes (kezdeti) zöldek és pacifisták, mindenféle „alternatívok”, békemozgalmárok, rockzenészek és kíséretük, a hagyományos baloldal (szociáldemokraták, posztsztálinisták) csalódottjai. Sokan jöttek a náciellenes „hitvalló egyház” („bekennende Kirche”) protestáns-pietista környezetéből.

Ez a lázadó-marginális szubkultúra bámulatos gyorsasággal vetette alá magát a szélsőbaloldali ideológiai vakfegyelmének, és nagy buzgalommal vett részt az egyre elvontabb és képtelenebb doktrinális-dogmatikus vitákban, önkritikai és „korrekciós” kampányokban, ami furcsa ellentétben állt „a milió” szabadosságával, engedékenységgel, lazaságával. Ezekben a vitákban próbálták tisztázni az egyre szélsőségesebbé, fanatikusabbá váló K-csoportok tagjai, hogy mit lehet tenni a mozgalom „apályának”, az osztályellenség manifeszt győzelmének periódusában, amelyben mind a spontán lázadásokat (1968-1969), mind az elhúzódo munkásellenállást (Olaszország, 1969-1977), mind a kínai „kulturális forradalmat”, mind a kelet-európai „emberarcú szocializmust” leverték az elnyomás, a tőke, a bürokrácia erői, a harmadik világban pedig újabb támadásba lendült a nyugati (elsősorban amerikai) új imperializmus. A nyugat-európai (elsősorban a nyugatnémet) jóléti állam (más néven: fogyasztói társadalom) kooptálja („befogja”) a hagyományos ipari proletariátus bizonyos szektorait, a régi típusú, klasszikus munkásmozgalom intézményei egyre inkább a represszió és konformizmus, a gondolattalan engedelmesség és alávetettség eszközévé válnak, az „eszképista” (a valóságtól menekülő) tömegkultúra represszív és diszkriminatív funkciói egyre erősödnek. Magának „a miliónek” az életlehetőségei is nehezednek az egyetemek és a túlélést biztosító más intézmények fokozódó ideológiai-titkosszolgálati kontrollja révén (masszív elbocsátások és kizárások), a tömegmédiák uszítása a új baloldal, különösen a K-csoportok ellen pedig kezdi meghozni első gyümölcseit még a valamelyest megértőbb szociáldemokrata munkásság és a szalonbaloldali értelmiség között is.

Ekkor merült föl először közvetlen, kézzelfogható formában „a városi gerillák” harcmodorának átvétele – amelyet a Tupamaros és más latin-amerikai fegyveres szervezetek kísérleteztek ki – , amelynek a célja nem lehetett más, mint az elaltatott osztálytudat fölébresztése, fölserkentése, „a fegyveres partizánháború” majdani átalakítása forradalmi tömegmozgalommá. Amint a RAF önfeloszlatását bejelentő, rendkívül érdekes „búcsúkommuniké” is megfogalmazza, a fegyveres harc céljának és mindenkori kiegészítésének szánt politikai „projekt” háttérbe szorult, majd feledésbe merült. A Rote Armee Fraktion megmaradt fegyveres harci csoportnak, és soha nem vált nagyobb mozgalom magvává.

Ezen a ponton kell visszatérnünk a titkos társaságok, az illegális politizálás és a terrorizmus tárgyköréhez.

Tudni való, hogy a forradalmi baloldal a nagy francia forradalom veresége, legkésőbb

a tizenkilencedik század legeleje óta titkos társaságokban szerveződött (illuminátusok, carbonari, neojakobinus összeesküvő csoportok, Société des saisons stb. stb. – gondoljunk Martinovics Ignác „kétszintes” titkos társaságának összeesk v s re).

Céljaik – a rájuk jellemző, a fölvilágosodás egyszerűsített változatából levezetett racionalizmusnak megfelelően – a hatalmasok ésszerű meggy z s t l az elszánt, konspiratív, forradalmi „kemény mag” fegyveres  llamcs ny ig terjedtek. A két véglet nem áll egymással logikai ellentmondásban: mindk t  a politikai hatalom t lbecs l s n alapul. A karbon rik (vagy karbon rok, ahogy újabbán –  s magyartalanabbul –  rj k) III. Napóleont akarták fölhasználni, harcost rsaik pedig más koronás f ket, államférfiakat, egyh zfejedelmeket  ltek meg. Azt gondolták – akár később a Narodnaja Volja – , hogy az uralkodók „kiemelésével” összeomlik az államhatalom, és ez utat nyit a nép természettől fogva meglévő spontaneitásának, tekintély- és  llamelleness g nek, szabadságvágyának, sértett igazságérzetének. Ennek a korszaknak Auguste Blanqui (akiről már régen sug r t van elnevezve Párizsban) volt a legjellegzetesebb alakja. Blanqui, a fegyveres fölkelés, ha tetszik: a puccs teoretikusa s z mtalan mer nyletk s rlet tervezője és végrehajtója volt, élete kétharmadát börtönben töltötte. Az 1848-i forradalom szabadította ki, és választotta meg azonnal nemzetgyűlési képviselőnek – Tocqueville naplója s molt be feledhetetlenül arról, hogy miként lépett f l a kísértetiesen sápadt, a napfénytől évtizedekre elzárt,  szt v r, vékony ajkú, magas homlokú f rf  a Palais Bourbon emelv ny re, hogy a nép bosszúját megjelenítse.

Mihail Bakunin nem volt kifejezetten racionalista, de a kései jakobinus akc omodellt l nem tudott szabadulni. De kétségkívül  , majd narodovolec és eszer (szoci lforradalm r) követői voltak azok, akik a hatalom erőszakos megrend t s nek blanquista mintáját  sszek t tt k a médiahatás beszámításával, azaz „a tett propagandájának” nevezett erőszakos n pnevel ssel: azaz a vezető elleni merénylet, a forradalmi, „egyéni” erőszak fölszabadító hatásában való bizakodással, vagyis a hatalom sérthetetlen s g be vetett hit megt r s vel, a l ncreakc ok nt elharapózó er szakcselekedetek forradalomm  változtatásának tervével. Köztudomású, hogy ebből nem lett semmi, az egyéni terror sehol nem vezetett politikai győzelemhez.

A marxista forradalmi munkásmozgalom kezdettől élesen elvetette a direkt akc  –  gy nevezt k (főleg az anarchoszindikalist k) az elnyomók elleni politikai merényleteket – módszerét. Közismert dolog, hogy Lenin bátyja, Alekszandr Iljics Uljanov maga is „terrorista” volt, ki is v gezt k érte. Lenin, mint semmi másban se, ebben a kérdésben se volt szentimentális, de a „direkt akc t” id fecs rl snek és

kontraproduktívnak tartotta, s bár az illegális bolsevikok is követtek el merényleteket és politikai célú „kisajátításokat” (bankrablásokat), ezt elítélték, ha olykor el is nézték hasznossági okokból. A huszadik század első felében az ultrabaloldali és/vagy tanácskommunisták követtek el merényleteket, közülük tartozott Marinus van der Lubbe, a Reichstag fölgyújtója (ennyiben tehát igaz, hogy a Kommunisták Németországi Pártjának, a KPD-nek és a III. Internacionálénak, Dimitrovnak stb. [lipcsei pör] semmi közük nem volt a „Reichstagbrand”-hoz, de az elkövető mégis kommunista volt, habár eretnek, antisztálinista, nemhivatalos kommunista). Mindezek azonban kivételek: a marxista, marxista-leninista mozgalmak ellenezték az egyéni erőszakot.

Ugyanakkor látni kell, hogy az illegalitásba szorított, komoly büntetésekkel sújtott, kínzásnak, sok évtizedes fegyháznak, fájdalmas, korai halálnak kitett, a társadalomból teljesen kiszorított radikális mozgalmak szinte elkerülhetetlenül fordulnak a terror fegyveréhez. Az elszigeteltség, az évtizedes vereségsorozatok sötét reménytelensége és a forradalmi lelkülethez hozzátartozó türelmetlenség ezt még sürgetőbbé teszi. A szélsőségesen hatalom nélküliek gyűlése a szélsőségesen hatalmasokkal szemben pedig szintén nem igényel hosszadalmas magyarázatot.

A legfontosabb ok pedig – ismétlem – a forradalom egyoldalúan politikai, az államra mint legitim erőszakszervezetre koncentráló, racionalisztikus és moralizáló fölfogása, amelynek a gyökerei civilizációnkban igen mélyek. Elvégre a szélsőséges hatalomellenesség a keresztyén tradícióban gyökerezik, abban a radikalizmusban, amely – szemben Rómával – elutasítja, hogy különbséget tegyen a „legitim” (állami) erőszak (és más bűn) és az egyéni, a büntetőjog által elítélt erőszak (bűn) között. A keresztyénség alapdoktrínája (persze nem az egyházi teológia) természetesen erőszakellenes. De a felebarátaink fölött gyakorolt bármilyen hatalom (beleértve itt már az „isteni” hatalmat, az Úr kultuszát) elvetése (és az ellene való küzdelem) a szocialista és anarchista mozgalom világnézeti, érzelmi, erkölcsi, lelki alapja (ahogy az Internacionálé eredeti szövege mondja: „ni Dieu, ni César, ni tribun” – a magyar fordítás fatálisan kihagyja a „néptribun” a „...sem Isten, sem király...” sorból). Nyilvánvaló, magától értetődő az erőszakellenes erőszak és a hatalomellenes hatalomgyakorlás paradoxona – bele is bukott a szovjet típusú kommunista kísérlet – , ámde az illegális-konspiratív csoportok eszköztelensége, elszigeteltsége, magánya elhalaszthatónak tünteti föl ennek a paradoxonnak a végiggondolását.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt se, hogy a marxizmus igazi társadalomelméleti nívója a politika és a gazdaság eredetileg liberális elválasztásának elutasítása, és nem a gazdasági „determinizmus”, amely Lassalle-tól és a kései Engelstől a

sztálinistákig „a vulgáris marxizmus” legsúlyosabb elméleti következményekkel járó torzítása volt, nem utolsósorban azért, mert a gazdaságon belüli hatalmi viszonyok – osztályharc – politikán kívülre helyezése az elnyomás világnézeti alapja a liberális államokban, és megfordítva: illúziók forrása az államhatalom meghódításával kapcsolatban. Ennyiben a K-csoportok és a RAF „marxizmusa” (de tkp. még a „leninizmusa” is!) erősen kétséges. E tekintetben mégis észlelhető távoli rokonság közöttük és a kínai Nagy Proletár Kulturális Forradalom „maoista” stratégiái között, amennyiben mindezek az erők a politikai erőszaknak olyan társadalomátalakító képességet tulajdonítottak, amellyel elméletileg – és a történelmi tapasztalat tanúsága szerint – nem rendelkezik. Már pusztán a gazdaságtól mereven elválasztott politika (itt: az államhatalom megdöntésére, fölbomlásztására való puccsista-militarista szándék) is polgári jellegű, a liberális illúzió pusztá megfordítása.

Ugyanakkor a „terrorizmus” fogalma használhatatlannak tetszik. A RAF, a Brigade Rosse („Vörös Brigádok”), az Action directe merényletei nem hasonlítanak az IRA és a mai iszlamisták terrorakcióira, amelyek leggyakrabban differenciálatlanul a lakosság ellen irányulnak és tömegek halálát okozzák. A „direkt akció” a hatalom birtokosait veszi célba – bár szokott lenni „collateral damage”, mellékes, nem szándékolt kár, véletlenül arra járók, testőrök, szolgálattévők véletlen halála, akik balszerencsájükre a célpontul kiválasztott vezető közelében voltak a rossz pillanatban. A cél akkor sem az általános terror (a. m. rettegés), mint a mai tömegterrorizmus idején, hanem világos politikai irányú bosszú, igazságtétel, harcra való tetteges fölhívás. A két jelenség közötti átfedés nagyon csekély és lényegtelen.

Ráadásul – ha egy pillanattig a gerillacsoportok szemszögéből nézzük a dolgot – igen nehéz itt kettős mércét alkalmazni. Ha a burzsoá állam illegitim (márpedig ez a K-csoportok számára fundamentális hittétel volt), akkor az állam erőszaktételei (háborúk, börtönbüntetések, „kitelepitések”, koncentrációs táborok, kivégzések, bolondokházába internálások és í. t.) és a kis forradalmi fegyveres csoportok erőszaktételei (merényletek; föld alatti forradalmi „bíróságok” által jóváhagyott „kivégzések”) ugyanavval a mértékkel mérendők: mindkettő a szubjektum politikai célú megsemmisítése vagy korlátozása, és ne feledjük, hogy a radikális, szélsőbaloldali marxista-leninisták számára a szalagmunka is gyilkosság. Ez metafora, de mindig vannak, akik szó szerint értik a metaforákat. Mondani se kell, az egyéni terror „tisztaságát” se tudta fönntartani a RAF, amikor szövetségesei egy röpülőgép fölrobbantásával fenyegetőztek – azaz civil utasok meggyilkolásával való zsarolással – , azaz az akció „politikai” jellege még az ő szemszögükből se különbözött a tipikusan állami bűncselekményektől, azaz ártatlanok lemészárlásától (háború, mesterségesen előidézett éhínség, környezetszennyezés).

Miért tértek el marxista-leninista csoportok a saját hagyományaiktól, és miért fordultak a direkt akcióhoz?

A kommunista világmozgalom szemmel látható kudarca, különösen a proletariátust mindig állati vadsággal kizsákmányoló és elnyomó „létező szocializmus” korhadása, hanyatlása, a megmaradt baloldali erők kiegyezése Nyugaton a kapitalizmussal, a harmadik világban a nacionalizmussal és militarizmussal, a munkásosztály összetételének, települési viszonyainak, a munka természetének megváltozása nyilvánvalóan kétségbeejtő helyzetbe hozta a baloldali forradalmi mozgalmat.

Máig.

Ebből a zsákutcából a kétségbeesett, erőszakos, öldöklő Tett volt a kitörés lehetősége. A győzelem (akár illuzórikus) esélyének gyors elillanásával egyre inkább öncéllá váló politikai gyilkosságok, a bosszúállás elemének eluralkodása, a minden katonai jellegű akcióban – az elkövetők számára – egyre fontosabbá váló technikai virtuozitás, az ideológia egyre merevebb és komorabb átmoralizálása már a RAF megszűnése előtt jóval megmutatta, hogy a városigerilla-akció csődöt mondott. Amikor Walter Benjamin azt írta, hogy a fasiszmus esztétizálja a politikát, a kommunizmus pedig politizálja a művészetet – a szélsőbaloldali „terroristákat” is figyelmeztette a harci virtuozitás veszedelmeire. A RAF és a többi szélsőbaloldali fegyveres csoport viselkedésében mindvégig volt valami szikár eleganciára való törekvés: a keménység, a veszedelmesen jó dizájnnal megtervezett fegyverek iránti vonzalom, az akciók ökonómiája, a kommunikáció aforizmatikus, gnómikus keménysége és szükszavúsága, a fekete pólók és bőrdzsekik, a sápadt, hosszú, sima fekete hajú, halálos széplányok és karcsú fiúk.

Még két elemet kell itt megemlíteni.

Az egyik a náci múlt továbbélése, beépülése a nyugatnémet jóléti államba, amelyet 1968 nemzedéke a bőrbe égetett, elviselhetetlen kínnak és megalázásnak tekintett és élt meg. A RAF tipikus célpontja volt a munkaadók szövetségének elnöke, aki a megszállt Csehszlovákiában, a Gestapo és a Wehrmacht árnyékában szedte meg magát. Erre a közvélemény nem elhanyagolható része bizony azt mondta: „nem kár érte”, ez talán nem szép dolog, de nem is teljesen érthetetlen. (Carrero Blanco tengernagyért, a gyilkos Franco utódáért se ontott a világ sok könnyet, amikor az ETA fölrobbantotta.)

A náci bűnök trivializálása – amely 1968-ban megállt, és csak napjainkban látszik újrameződni, de a legkevésbé persze éppen Németországban – akkor még nem világnézeti és történeti kérdés volt (a távoli Kelet-Európában ma sem az, mint tudjuk, látjuk minden áldott nap), egykori nácik ültek a legfontosabb helyeken, pl. éppen a titkosszolgálatok, ügyészségek, bíróságok, kormányhivatalok, gyáripari szövetségek stb. legmagasabb polcain. Akadálytalan, sima összeolvadásuk a „demokratikus” jóléti állammal – tudni kell, hogy az akkori Nyugat-Németország jóval kevésbé volt demokratikus akár tisztán polgári szempontból is, mint a mai NSZK, az újraegyesült Németország, bár ennek a bontási munkálatai is elkezdődtek már a Schröder-kormány alatt, és a visszataszító Merkel-kormány (koalíciós kormány, persze az SPD részvételével) alatt folytatódnak – minden tisztességes német ember undorát kiváltotta, és jóval megértőbbé tette valamennyit a RAF iránt, mint talán indokolt lett volna.

Sokak szerint egyébként a közvéleményt nem a szélsőbaloldal győzte meg a náci hagyatékkal való leszámolás elkerülhetetlenségéről, hanem a „Holocaust” c. gicces amerikai tévésorozat későbbi, elsöprő hatású nyugat-németországi sugárzása; mindenesetre azelőtt a „holokauszt” szó nem volt forgalomban. Nálunk a valamicskével nívósabb „Schindler listájá”-nak se volt ehhez mérhető hatása, szemben a legtöbb országgal.

A második elem: miért volt a haladó nyugatnémet értelmiség fű alatt, sutttyomban együttérző, szolidáris a Baader-Meinhof bandával („klammheimliche Freude”), ahogyan a Vörös Hadsereg Frakciót a világsajtó nevezte a Bild-Zeitungtól a Pravdáig?

Miért rendített meg egy antikommunista, „rendszerellenes”, ellenzéki magyar értelmiségit a RAF vezetőinek a stammheimi börtönben elkövetett kollektív öngyilkossága (vagy meggyilkoltatása)? Miért vette védelmébe a Hauptverwaltung Aufklärung (ez a szép német kifejezés nem a fölvilágosodás igazgatását, hanem a hírszerzési főcsoportfőnökséget jelentette a keletnémet állambiztonsági minisztérium [Ministerium für Staatssicherheit, MfS, Stasi] kebelében) a szovjet elvtársak aggodalmai ellenére a RAF lefeketedett menekülőit? Miért jelentett – és jelent – a Rote Armee Fraktion problémát a baloldal számára, túl az ún. „terrorizmus” álszent és unalmas elítélésén? Miért kavarta föl a mai Németországot Brigitte Mohnhaupt és Christian Klar szabadlábra helyezése? Miért a legtöbbet olvasott cikk a Junge Welt honlapján a „RAF-terrorista” Christian Klar üzenete a Rosa Luxemburg-konferenciához? (Vö. egyébként Wolfgang Hänisch 8 cikkből álló sorozatával: „Stammheim, der Staat und die RAF”, Junge Welt, 2007. október 8. – október 16.)

Mindenki megérezte a klasszikus forradalmi munkásmozgalom végső vereségének tragédiáját. Baader, Meinhof, Ensslin, Meins, Raspe és a többiek áldozata – morális áldozata a politikai gyilkosságokkal és egzisztenciális áldozata a szörnyű bűnhődéssel – nem szűkölködött a hősiesség vonásaiban, persze. Politikai fölfogásuk korlátozottsága – hiába nevezi őket a magyar nyelvű sajtó „anarchistáknak”, ők ortodox marxista-leninisták maradtak erőszakos halálukig és a börtönben eltöltött évtizedeik legvégéig – a bolsevizmus elméletének legvégső konzekvenciáit vontak le. Az a Kautskytól eredő lenini elmélet vallott itt végső kudarcot, amely a polgári állam összeűzésében és új legitim államszerkezet megteremtésében látta a szocializmus politikai lényegét. Mindezzel embermilliók eszkatologikus reményei kapcsolódtak össze, az elidegenedés, eldologiasodás, kizsákmányolás és elnyomás nélküli, radikálisan szabad élet ábrándja – hiszen a lenini „marxizmus” testesítette meg a legerőteljesebben ezt a reményt, ha tetszik ez nekünk, ha nem. S nekem, aki más baloldali hagyományokból származtatom elképzeléseimet, ez nem tetszik, de efelől még a tény tény marad.

A RAF azt tette, amit sokan a szívük mélyén maguk is megtettek volna, ha nem félnek. És a RAF ellenfeleinek hitványsága és sekélyessége szintén nem tette lehetővé, hogy sokan ellene foglaljanak állást, akiknek a legkülönbözőbb kifogásaik voltak az egyéni terror, a gerillataktika, a politikai gyilkosság, a direkt akció stratégiáival szemben. Sokan emlékeztek arra, hogy Rosa Luxemburg azt írta a II. Sándor cár, Szergej nagyherceg és Plehve cári belügyminiszter elleni merényletekről, hogy kitisztult a levegő, minden tisztességes ember föllélegezhetett, és valamelyest helyreállt az erkölcsi világrend, s arra, hogy Szabó Ervin és a fiatal Lukács György egyaránt csodálta a Narodnaja Volja „tisztá szívű gyilkosait”. S amikor Holger Meins temetésén, aki belepusztult a börtönben folytatott éhségsztrájkjába, Rudi Dutschke fölemelt ököllel (Rotfront!) azt kiáltotta: „Holger, der Kampf geht weiter!”, a harc folytatódik, ez nem jelenti semmiképp, hogy Dutschke „terrorista” lett volna. Amikor az ősz Ensslin tiszteletes, lutheránus lelkész, szintén fölemelt ököllel, megvetően összeszorított szájjal állt meggyilkolt lánya, Gudrun sírjának szélén, a bulvársajtó és gagyitelevízió vakuinak, illetve kameráinak keresztútjában, ő se volt a „terrorizmus” intellektuális támogatója.

Harminc év telt el a stammheimi börtönéjszaka óta, amikor holtan találták a „vörös terroristákat” a cellájukban. Állítólag öngyilkosok lettek, de valószínűbb (bár nem biztos), hogy megölték őket.

Olyasmi pusztult el, ami szembezállt a pusztulással.

Kudarcc volt, tévedés volt, szörnyű volt, de volt még benne élet.